

شبکه‌های اجتماعی و دل‌زدگی زناشویی: میانجی‌گری تعهد دینی

جلاله غفاری‌راد^۱، حمیدرضا آقامحمدیان شعرباغ^{۲*}، مجید معینی‌زاده^۲، مرضیه دین‌دوست^۳

^۱ کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

^۲ گروه روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

^۳ کارشناسی روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

چکیده

با توجه به اهمیت روابط میان زوجین، پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی بر پیش‌بینی دل‌زدگی زناشویی با میانجی‌گری تعهد انجام شد. در یک مطالعه از نوع همبستگی ۱۴۹ شرکت‌کننده به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از میان تمامی زنان و مردان ساکن مناطق نه‌گانه شهر مشهد انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین صفرپور، دل‌زدگی زناشویی پاینز و سنجش دین‌داری سراج زاده پاسخ دادند. نتایج تحلیل‌های همبستگی نشان دادند استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین با دل‌زدگی زناشویی رابطه مثبت و معنی‌دار و با تعهد دینی رابطه منفی و معنی‌دار داشت. بین تعهد دینی و دل‌زدگی زناشویی رابطه منفی و معنی‌دار وجود داشت و تعهد دینی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و دل‌زدگی زناشویی میانجی‌گری کرد؛ بنابراین یافته‌ها به نظر می‌رسد با توجه به گسترش شبکه‌های اجتماعی و قدرت کمتر در کنترل آن آموزش باورها و رفتارهای دینی می‌تواند از دل‌زدگی زناشویی جلوگیری کند.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی؛ تعهد دینی؛ دل‌زدگی زناشویی

مقدمه

اگرچه هیچ ارتباطی مانند ازدواج نمی‌تواند دو انسان بالغ را برای عمری به یکدیگر پیوند دهد (گلاسر، ۲۰۱۰)، ترجمه صاحبی، (۱۳۹۱) و در اوایل ازدواج تمام زوجها تقریباً رضایت زناشویی بالایی را گزارش می‌دهند؛ اما، این میزان رضایت پس از گذشت چند سال اول زندگی با علائم نارضایتی و دل‌زدگی کاهش می‌یابد (سیدزاده دلویی، ۱۳۹۵). یکی از علائم کاهش رضایت زناشویی، بروز دل‌زدگی است. کایرز (Kaires) معتقد است با وجود تجربه دل‌زدگی در تمامی ازدواج‌ها، بسیاری از این ازدواج‌ها با کیفیت پایین ادامه یافته و زندگی متأهلی بی‌ثباتی را تشکیل می‌دهند که تمایل به فروپاشی دارند و با تصورات و افکاری درباره‌ی جدایی همراه هستند (بهاری، ۱۳۹۴؛ سیدزاده دلویی، ۱۳۹۵). برحسب تعریف، دل‌زدگی، فرسودگی و از پا افتادگی جسمی، عاطفی و روانی است که ناشی از عدم تناسب بین انتظارات و واقعیت است. درحقیقت، عشق و صمیمیت به تدریج تحلیل رفته و همراه با آن فرسودگی کلی به وجود می‌آید. در بدترین حالت، دل‌زدگی منجر به قطع شدن و شکستن رابطه زناشویی می‌شود (پاینز، ۲۰۰۲).

به نظر می‌رسد یکی از عوامل کاهش رضایت زناشویی و به تبع آن دل‌زدگی زناشویی استفاده مدیریت نشده و بی‌رویه از اینترنت باشد. استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی توسط زوجین ممکن است مدت زمانی را که می‌توانند به صرف اوقات فراغت با خانواده خود کنند کاهش داده، فرصت برای برقراری ارتباط با دوستانی که مدت‌ها با آن‌ها در تماس نبوده‌اند و یا شرکای احساسی را افزایش دهد و برای کسانی که دچار تعارض‌های زناشویی هستند، محیطی برای فرار از واقعیت فراهم آورده و حتی ممکن است منجر به خیانت‌های مجازی شود (تورکل، Turkle، ۲۰۱۱، نقل از صفرپور، ۱۳۹۵).

شبکه‌های اجتماعی آنلاین یکی از بزرگترین تکنولوژی‌های رسانه اجتماعی را تشکیل می‌دهند که امکانات متعدد در روابط اجتماعی و ارتباطی باعث گرایش مخاطبان به آن‌ها شده است. پیشرفت فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در زندگی بشر سهم به‌سزایی دارد. نمی‌توان تغییرات بنیادی ناشی از ظهور این فناوری‌ها را در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی نادیده گرفت. در این میان، عوامل متعددی همچون فراغت و اشتغال و توجه به نقش‌های آموزشی، تبلیغاتی و تفریحی که از طریق این ابزارها فراهم آمده است؛ باعث

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: aghamihammadian@um.ac.ir

شده که بخش عظیمی از کاربران و مخاطبان وقت خود را صرف گشت و گذار در فضای مجازی کنند تا زمینه ارضای نیازهای متعدد خود را در مورد کارکردهایی که از شبکه‌ها انتظار دارند و به دنبال آن هستند، فراهم کنند (پورمظاهریان و علامه حائری، ۱۳۹۵).

عامل دیگر دل‌زدگی زناشویی نبود ارزش‌های معنوی بین زوجین است (دولاهیت و لامبرت، ۲۰۰۷). براین اساس منبعی که زوجین به احتمال برای غلبه و حل مشاجرات خود از آن‌ها استفاده می‌کنند، باورها و رفتارهای مذهبی است که می‌تواند بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دل‌زدگی زناشویی نقش میانجی بازی کند. اتکا به یک منبع معنوی در حل تعارضات به زوجین کمک می‌کند تا به یکدیگر نزدیک‌تر شده و ازدواجشان را مقدس کنند. تعهدات مذهبی به زوجین کمک می‌کند تا خشم خود را بهتر مهار کنند و تفاوت‌هایشان را با آرامش حل کنند (رضاپورمیرصالح، اسماعیلی، فرحبخش و ذکایی، ۱۳۹۲). فینچام، آچایی و بیچ (۲۰۱۱) و کپتری (۲۰۱۰) نیز نشان دادند که مذهب و معنویت نقش مهمی در افزایش رضایت زناشویی، سازگاری زناشویی و کارکرد بهینه زناشویی دارد و معنویت عامل مهمی در پیشگیری، حل تعارض، مدیریت استرس و خشم زوجین و عملکرد مؤثر خانواده و کاهش دل‌زدگی زناشویی است (رهودز، ۲۰۱۱).

از این‌رو، در پژوهش حاضر این سؤال مطرح بود که آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر دل‌زدگی زناشویی مؤثر است یا خیر و داشتن یا نداشتن تعهد دینی چه تأثیری بر این ارتباط خواهد گذاشت. باتوجه به استفاده گسترده اقشار مختلف جامعه از شبکه‌های اجتماعی، نتایج این پژوهش می‌تواند به متخصصان، مشاوران و روانشناسانی که با امور خانواده و زوجین در ارتباط هستند، کمک شایانی کند؛ هم‌چنین، خانواده‌ها با افزایش آگاهی خود در این زمینه می‌توانند بهتر به مدیریت روابط خود و مدیریت استفاده از شبکه‌های اجتماعی بپردازند.

روش

شرکت‌کنندگان

جامعه این پژوهش تمامی زنان و مردان متأهل مناطق نه گانه مشهد بود. برای مشخص نمودن حجم نمونه از نرم‌افزار جی پاور (G power) استفاده شد. طبق این نرم‌افزار، حجم نمونه مورد نیاز ۱۴۹ نفر تعیین گردید. از این تعداد ۹۹ نفر زن و ۵۰ نفر مرد بودند که به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای در پژوهش شرکت کردند.

ابزار

پرسشنامه دل‌زدگی زناشویی: یک ابزار خود سنجی است که توسط پاینز (۱۹۹۶) با هدف اندازه‌گیری درجه دل‌زدگی زناشویی در سه بعد جسمی، عاطفی و روانی در بین زوجین ساخته شده است. این پرسشنامه شامل ۲۱ سؤال است که ۱۷ سؤال آن شامل عبارتهای منفی مانند خستگی، ناراحتی و بی‌ارزش بودن و ۳ سؤال آن در برگیرنده عبارتهای مثبت مانند خوشحال بودن و پرنرژ بودن است. سؤالات در یک طیف ۷ درجه‌ای از هرگز تا همیشه نمره‌گذاری می‌شود. هم‌چنین اعتبار این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ در دامنه بین ۰/۳۱ تا ۰/۳۳ محاسبه شده است. روایی همسان این پرسشنامه با پرسشنامه تعارضات زناشویی مناسب (۲=۰/۵۱) بوده است. نائم (۲۰۰۹) در پژوهش خود اعتبار این مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۸۲ محاسبه نمود. هم‌چنین در تحقیقی ضرایب اعتبار این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۹۰ محاسبه شده است (مه‌دویان فرد و همکاران، ۱۳۹۳).

پرسشنامه استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین: این پرسشنامه توسط صفریور (۱۳۹۵) ساخته شده و دارای ۲۰ سؤال است که هدف آن سنجش استفاده افراد از شبکه‌های اجتماعی آنلاین می‌باشد. نمره‌گذاری سؤالات در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای انجام می‌شود و آلفای کرونباخ آن ۰/۹۳ می‌باشد. نمرات دامنه ۲۰ تا ۱۰۰ خواهند داشت و هرچه نمره فردی بالاتر باشد به معنای استفاده بیشتر از شبکه‌های اجتماعی خواهد بود.

پرسشنامه استاندارد دینداری: به منظور سنجش میزان دینداری فرد مسلمان و بر اساس هنجار جامعه ایرانی توسط سراج زاده و همکاران (۱۳۹۲) ساخته شده است. این پرسشنامه دارای سه خرده مقیاس التزام درونی، باور دینی و عواطف دینی است. نمره‌گذاری از طریق طیف لیکرت ۶ درجه‌ای صورت می‌گیرد و اعتبار این مقیاس توسط سراج‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) با استفاده از نرم افزار SPSS ۰/۸۹ محاسبه شده است.

شیوه اجرا

به منظور انتخاب افراد به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از میان مناطق نه گانه مشهد به طور تصادفی دو منطقه انتخاب و بعد از بلوکه بندی، پرسشنامه‌ها به طور تصادفی توزیع شد. شرکت‌کنندگان به صورت فردی و داوطلبانه به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. در این

پژوهش دزدگی زناشویی به عنوان متغیر ملاک، استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین به عنوان متغیر پیش‌بین و تعهد دینی به عنوان متغیر میانجی در نظر گرفته شد.

نتایج

از ۱۴۹ شرکت‌کننده در پژوهش حاضر ۶۶/۴۴ درصد زن و ۳۳/۵۵ درصد مرد بودند. شاخص‌های توصیفی نمرات آزمودنی‌ها در پرسشنامه‌های دزدگی زناشویی، تعهد دینی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر اساس میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱
شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳
۱. دزدگی	۱		
۲. استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۰/۲۲۴	۱	
۳. تعهد دینی	-۰/۱۴۶	-۰/۱۲۱	۱
میانگین	۲/۶۳	۳۶/۶	۵۰۸/۳۲
انحراف معیار	۰/۹۸	۱۱/۶۲	۵۵/۱۲

جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش مبنی بر رابطه مثبت بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و دزدگی زناشویی و همچنین وجود رابطه منفی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و تعهد دینی و بین تعهد دینی و دزدگی زناشویی، از روش همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و دل زدگی زناشویی رابطه مستقیم و معنادار ($r = 0/224, P < 0/05$) وجود دارد. همچنین بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و تعهد دینی ($r = -0/211, P < 0/05$) و بین تعهد دینی و دل زدگی زناشویی ($r = -0/146, P < 0/05$) رابطه معکوس و معناداری گزارش شد.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که بین استفاده از شبکه آنلاین اجتماعی و تعهد دینی ضریب مسیر $-0/999$ با خطای استاندارد $0/383$ وجود دارد. همچنین بین تعهد دینی و دزدگی زناشویی ضریب مسیر $0/003$ با خطای استاندارد $0/001$ گزارش شد. متغیر میانجی به عنوان رابط بین متغیر پیش‌بین و متغیر ملاک قرار می‌گیرد و به صورت جداگانه میزان رابطه متغیرهای پیش‌بین و ملاک را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یکی از پرکاربردترین روش‌ها برای این منظور آزمون سوبل است. نتایج آزمون سوبل داد که نمره Z به دست آمده $1/97$ است و با توجه به این که از $1/96$ بزرگ‌تر است، رابطه معنادار است؛ به عبارت دیگر، می‌توان گفت تعهد دینی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و دل زدگی زناشویی نقش میانجی ایفا می‌کند.

بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر دزدگی زناشویی و تأثیر تعهد دینی بر این ارتباط بود. در پاسخ به فرضیه اول نتایج نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و دزدگی زناشویی رابطه مستقیم دارند. این یافته با پژوهش‌های قلعه‌نو و همکاران (۱۳۹۴)، صفرپور (۱۳۹۵)، رمضان‌یان (۱۳۹۵) و شارایوسکا (۲۰۱۲) همسو است. استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی توسط زوجین، ممکن است مدت زمانی که صرف اوقات فراغت با خانواده خود یا با یکدیگر می‌کنند را کاهش داده، فرصت برای برقراری ارتباط با دوستانی که مدت‌ها با آن‌ها در تماس نبوده‌اند و یا شرکای احساسی را افزایش دهد و برای کسانی که دچار تعارض‌های زناشویی هستند، محیطی برای فرار از واقعیت فراهم آورده و حتی ممکن است منجر به خیانت‌های مجازی شود (تورکل، ۲۰۱۱، نقل از صفرپور، ۱۳۹۵).

در خصوص فرضیه دوم پژوهش می‌توان گفت بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و تعهد دینی رابطه معکوس وجود دارد و افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین، کاهش تعهد دینی زوجین را در پی دارد. یافته‌های قاسمی، عدلی‌پور و کیانی (۱۳۹۲) و پژوهش مسعودنیا، اوغلی محمود و ابراهیمی‌پور (۱۳۹۵) نیز با یافته‌های این پژوهش هماهنگ است. آخرین فرضیه پژوهش مبنی بر وجود رابطه معکوس بین تعهد دینی و دزدگی زناشویی نیز تأیید می‌گردد. پژوهش‌های سیدزاده دلویی (۱۳۹۵)، حاجی‌زاده (۱۳۹۵) و فینچام و همکاران (۲۰۱۱) نیز بیان می‌کنند افزایش تعهد دینی، کاهش دزدگی زناشویی را به دنبال دارد. دزدگی زناشویی در بین زوجین معلول

علت‌های بیشماری است؛ مانند عدم رضایت زوجین از روابط جنسی، مشغله‌های شغلی، دخالت خانواده‌ها، اختلال‌های روان‌شناختی، مشکلات اقتصادی و فرهنگی و مانند این‌ها. هر یک از این مشکلات در صورت عدم رسیدگی به موقع، می‌تواند فشار روانی ایجاد کند که بر تمامی ابعاد زندگی اثرگذار است. ناراحتی‌های ایجاد شده زوجین را ترغیب به پیدا کردن اهرمی برای کاهش این فشارها می‌کند. در عصر تکنولوژی و ارتباطات این اهرم را می‌توان در شبکه‌های اجتماعی پیدا کرد. در شبکه‌های اجتماعی فرد می‌تواند خود واقعی‌اش نباشد، از این رو این شبکه‌ها مکانی هستند برای رهایی از فشار روانی در افرادی که به دنبال جبران کمبودهای دنیای واقعی از طریق تأییدهای فضای مجازی هستند. به تدریج ممکن است این شبکه‌ها ایجاد وابستگی کنند و وابستگی ذهنی و روانی ایجاد شده، نه تنها فشار روانی را کاهش نمی‌دهد بلکه باعث تشدید آن می‌گردد و فرد را در دور باطلی قرار می‌دهد که برای فرار از مشکلات زناشویی به شبکه‌های اجتماعی پناه می‌برد و با افزایش زمان حضور در این شبکه‌ها، نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند بلکه به علت کاهش زمان حضور مؤثر فرد در محیط خانواده، باعث افزایش اختلافات خانوادگی می‌گردد. از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به کمبود پژوهش‌های انجام شده در زمینه شبکه‌های اجتماعی آنلاین اشاره کرد. پیشنهاد می‌شود پژوهشی به شیوه مداخله‌ای در زوجین با دل‌زدگی بالا به منظور بررسی اثربخشی تعهد دینی انجام گیرد. همچنین انجام پژوهشی کیفی می‌تواند اطلاعات بیشتری در اختیار محققان قرار دهد.

منابع

- بهاری، ز. (۱۳۹۴). نقش سبک زندگی در رضایت زناشویی زوجین. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۲۲، ۱۴۵-۱۲۵.
- پورمظاہریان، ا؛ علامه حائری، ف. (خردادماه ۱۳۹۵). بررسی اثر لذت‌دریافتی در پاسخ به تبلیغات در شبکه‌های اجتماعی آنلاین با توجه به نقش میانجی هویت اجتماعی، هنجار گروهی، اهداف و قصد گروه و ارزش درک شده از تبلیغات. دومین همایش سراسری مباحث کلیدی در علوم مدیریت و حسابداری. گرگان: دانشگاه فرهنگیان استان گلستان.
- حاجی‌زاده، ط. (۱۳۹۵). پیش‌بینی تعهد زناشویی بر اساس جهت‌گیری مذهبی، صمیمیت زناشویی و دل‌زدگی زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی منتشر نشده. دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه محقق اردبیلی.
- رضاپور میرصالح، ی؛ اسمعیلی، م؛ فرحبخش، ک؛ ذکایی، م. (۱۳۹۲). بررسی ابعاد هستی‌شناسی مذهبی در گفتگوهای درون شخصی زوجین مذهبی برخوردار از سازگاری زناشویی بالا. *فصلنامه روانشناسی بالینی*، ۱۰، ۵۳-۱۹.
- رمضانیان، ص. (۱۳۹۵). رابطه عضویت در شبکه‌های اجتماعی و نگرش به خیانت با دل‌زدگی زناشویی در دانشجویان متأهل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده. دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- سیدزاده دلویی، ا. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش تاب‌آوری به روش پنسیلوانیا بر دل‌زدگی زناشویی و تعهد دینی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد.
- صفرپور، ش. (۱۳۹۵). نقش تعارض‌های زناشویی در پیش‌بینی طلاق عاطفی با میانجی‌گری استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد.
- قاسمی، م؛ عدلی پور، ص؛ کیانپور، م. (۱۳۹۲). تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان؛ مطالعه موردی فیسبوک و جوانان شهر اصفهان. *دو فصلنامه علمی-پژوهشی دین و ارتباطات*، ۲۴، ۳۶-۵.
- قلعه‌نو، ر؛ فرنام، ع. (اسفند ۱۳۹۴). مقایسه و بررسی رابطه آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی و جهت‌گیری مذهبی با رضایت زندگی دبیران زن و مرد ناحیه ۱ زاهدان. دومین کنفرانس بین‌المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی. استانبول: موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.
- گلاسر و؛ گلاسر، ک. (۲۰۱۰). ازدواج بدون شکست حل معمای ازدواج با تئوری انتخاب. ترجمه علی صاحبی. (۱۳۹۱). تهران: انتشارات سایه سخن.
- مسعود نیا، ح؛ محمود اوغلی، ر؛ ابراهیمی پور، ح. (۱۳۹۵). بررسی رابطه مصرف اینترنتی و هویت دینی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان. *فصلنامه مطالعات ملی*، ۱، ۱۰۷-۱۳۲.

- Captari, D. (2010). Investigating the correlation between burnout & spirituality among resident assistant at librety university, *Social & behavioral science*, 33, 1-40.
- Dollahite, D. C., Hawkins, A. J., & Parr, M. R. (2012). Something More: The Meaning of Marriage for Religious Couple in America. *Marriage & Family Review*, 48, 339-362.
- Dollahite, D. C., & Lambert, N. M. (2007). Forsaking all others: How religious involvement promotes marital fidelity in Christian, Jewish, and Muslim couples. *Review of Religious Research*, 48, 290-307.
- Fincham, F. D., Ajayi, C., Beach, S. R. H. (2011). Spirituality & marital satisfaction in African-American couples. *Journal of psychology of religion & spirituality*, 3, 259-268.
- Paines, A. M. (2002). The female entrepreneur: Burnout treated using a psychodynamic existential approach. *Clinical Case Studies*, 1, 170-180.
- Rhoades, C. J. (2011). *Objective & perceived spiritual & religious compatibility as predictors of marital functioning*. Ph. D dissertation. Loyala University Maryland.
- Sharaievska, I. (2012). Family and marital satisfaction and the use of social network technologies. Ph. D dissertation. University of Illinois.